

ArticleHistory:

Received
24/07/2023
Accept
14/09/2023
**Available
online**
15/09/2023

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3419>

OBJECTIVE RELATIONS BETWEEN DIPLOMACY AND TRANSLATION FROM THE PERSPECTIVE OF POWER RELATIONS

GÜÇ İLİŞKİLERİ AÇISINDAN DİPLOMASİ VE ÇEVİRİ ARASINDAKİ NESNEL BAĞINTILAR

Fahriye Çakır¹

Abstract

In this study, the objective relations between diplomacy and translation, power relations established in the context of the power struggles within the international arena, the established power dynamics, resulting power balances, and the transformations of translation into a diplomatic instrument have been examined. Diplomacy, an art of conciliation and communication, can be traced back to ancient societies. The ad-hoc method, one of the earliest known diplomatic relationship approaches, started to be abandoned from the XV. century, giving way to diplomatic methods that adapted to the changing times. With the establishment of permanent embassies, diplomacy gained a fully institutional and official dimension. From the second half of the XIX. century, the importance of diplomacy in promoting national language and culture to establish relations with other nations and gain access to new markets became clearer. Globalization demonstrated that diplomacy could be a potent tool for addressing changing security perceptions and threats in the international arena for political actors. However, the reality also emerged that diplomacy needed to adapt to this new world order. Undergoing a significant paradigm shift, diplomacy has been divided into several new subfields that focus on developing cultural, social, and symbolic capital while supporting national interests. This division has brought diplomacy closer to the field of translation. As a communication practice, translation involves the development of cognitive subfields and symbolic capital in the realization of cross-lingual and cross-cultural actions. The study examines the convergence of diplomacy and translation from a cultural perspective and considers the theoretical areas created by translation scholars Antoine Berman and Lawrence Venuti, taking into account ideology and power relations.

Keywords: Diplomacy, translation, power relations, Antoine Berman, Lawrence Venuti

¹ Öğr.Gör. Dr., Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü (FMT), fahriyecakir@mersin.edu.tr, 0000-0001-6958-6124.

Özet

Bu çalışmada diplomasi ve çeviri arasındaki nesnel bağıntılar uluslararası arenadaki güç mücadeleleri bağlamında kurulan güç ilişkileri, bu ilişkiler sonucu oluşan güç dengeleri ve çevirinin diplomatik bir araca dönüşme durumları ele alınmıştır. Diplomasi tarihi ilkel toplumlara kadar dayandırılan bir uzlaşma ve iletişim sanatıdır. Bilinen en eski diplomatik ilişki yöntemlerinden ad-hoc yöntemi XV. yüzyıl itibarıyla terk edilmeye başlanmış ve değişen çağa uyumlu diplomatik yöntemler geliştirilmiştir. Kalıcı elçiliklerin kurulmaya başlanması ile diplomasi tam anlamıyla kurumsal, resmi bir boyut kazanmıştır denilebilir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulusal dil ve kültür tanıtımının diğer uluslarla ilişkiler kurabilmek, yeni pazarlar edinebilmek için diplomasinin ne denli gerekli olduğu gerçeği daha net anlaşılmıştır. Küreselleşme diplomasinin değişen güvenlik algıları ve tehditleri için kullanılabilecek güçlü bir yöntem olduğunu uluslararası alandaki siyasi aktörlere göstermiştir. Bununla birlikte diplomasinin değişen bu yeni dünya düzenine uyumlu hale gelmesi gerçekliği de gün yüzüne çıkmıştır. Diplomasi büyük bir paradigma kırılışı yaşayarak kültürel, sosyal ve simgesel sermayeleri geliştirici ve ulusal çıkarları destekleyici birçok yeni alt alana bölünmüştür. Bu bölünüş diplomasinin çeviri alanına daha fazla yaklaşmasını sağlamıştır. Çeviri uygulama boyutuyla bir iletişim eylemidir, kuramsal açıdan ele alındığında ise diller arası ve diller ötesi eylemlerin gerçekleştirilişinde bilişsel art alanın yani simgesel sermayenin geliştirilmesidir. Çalışmada diplomasi ve çeviri birlikteliği kültürel boyutunun yanı sıra çeviri bilim teorisyenlerinden ideoloji ve güç ilişkilerini göz önünde bulundurarak kuramsal alanlarını yaratan kuramcılardan Antoine Berman ve Lawrence Venuti açısından da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, çeviri, güç ilişkileri, Antoine Berman, Lawrence Venuti

GİRİŞ

Diplomasi devletler arasında doğan ya da doğabilecek olan gerilimlerin önlemek ve yatıştırmak amacıyla başvurulan bir alandır. Diplomasi bu eylemi gerçekleştirebilmek için birçok araca başvurmaktadır. Diyalog temelli bir alan oluşu onu araçları arasında dile öncelik tanımayla itmektedir. Bu durum çeviriye ikincil önceliğin kapılarını açmaktadır. Çalışmamız diplomasi ve çeviri arasındaki ilişkinin sadece diplomatik metin çevirisine indirgememek gerekliliğini vurgulamaktadır. Çeviri disiplinler arası bir alandır pek çok alanın başvurduğu ve kendisinin de pek çok alana başvurduğu geniş bir bağıntı ağına sahiptir. Diplomasi ulusal çıkarlara uluslararası alanda hizmet eder ve bunu yaparken dilin ve kültürün jeopolitik gücünün farkında olarak bu iki aracını uygun şekilde ve istenen etkiyi yaratacak ölçüde kullanılmalıdır.

Diplomasi ortaya çıktı ilk dönemlerden günümüze değin pek çok değişim geçirmiştir, alanda farklı paradigma kırılışları yaşanmıştır. Çeviri bilim de benzer şekilde kendi disiplin alanında paradigma değişimleri yaşamıştır. Çeviri bilim de kültürel paradigma kırılışı kültürü önceleyen, onu salt dilbilimsel bağlamda ele alan kuramlar yerini sosyolojik, ideolojik ve kültürel çerçevede değerlendiren kuramlara bırakmıştır. Çalışmada güç ilişkilerinin merkeze yerleştirilmesi sebebiyle özellikle Antoine Berman ve Lawrence Venuti'nin geliştirdiği kuramlar ele alınmıştır. Çeviri etiği ve analitik çeviri üzerinde duran *iyi çeviri*, *kötü çeviri* kavramlarını geliştiren Berman ve çevirmenin görünmezliğiyle *kültürel öteki* ayrımına vurgu yapan ve bunu yaparken de yerleştirme yabancılaştırma kavramlarına başvuran Venuti diplomasi ile çeviri birlikteliğini farklı açılardan irdelemeye olanak sağlayan görüşler ileri sürmüşlerdir.

Venuti çeviriyi kültürel narsisizme karşı bir duruş olarak yorumlamaktadır. Çeviri sürecinde tercih edilecek strateji ve yöntemlerin seçiminde erek kültürün uluslararası güç ilişkilerinde edindiği konumunun ve kültürel öteki ile temas şeklinin incelenmesinin önemine değinir (Venuti, 1995:20,309). Berman çeviride kültürel denklik noktasına özenle değinmektedir. Her iki kültürün de çeviri eserde eşit güce sahip olması gerektiği inancından hareketle ortaya attığı çeviri etiği ve çeviri metin okur-yazarlığına göndermede

bulunduğu analitik çeviri birbirini tamamlayarak çeviri ile diplomasinin temas derecesini arttırmaktadır. Berman için çeviride tek bir kültür yoktur dolayısı ile çevirinin de tek bir yönü yoktur. Çeviri çok yönlü bir eylemdir ve çeviri ürünü aynı anda birden çok alana temas eden simgesel bir araçtır. Diploması açısından düşünüldüğünde hem eylem hem ürün formuyla güç dengelerinin kurulumu ve bazen de bozuluşunda etkili olabilecek önemli bir silahtır.

Klasik Anlayıştan Moderne Diplomasi

Diploması tarih boyunca varlığını sürdürmüş olan uluslararası bir uzlaşma sistemidir. Diplomasının modern anlamdaki başlangıç tarihi XV. yüzyıla sabitlenmekte ve ortaya çıkış noktası olarak İtalya gösterilmektedir. Bununla birlikte ad-hoc yöntemiyle yürütülen ilişkiler göz önünde bulundurularak diplomasinin tarihi Antik Yunan'a kadar dayandırılmaktadır. Ad-hoc yöntemiyle geçici diplomatik misyonlar üstlenen yetkililer devlet bünyesinde yer almaktaydı. Bu yetkililer ekonomik, kültürel ve özellikle de politik amaçlara hizmet etmek için farklı ülkelere geçici olarak görevlendirilmekteydi. Diploması başlangıçta Geçici amaçlar için geçici görevlilerce yürütülen politik bir iletişim yöntemi idi.

Modern bağlamdaki ulus-devletlerin doğuşu ile diplomasi kurumsal bir boyut kazanmıştır. Ad-hoc yöntemi diplomasinin bir ajanlık sistemi olarak yorumlanmasına yol açmıştır. Ortaçağ Avrupası için ajanlık temelli bir diplomatik sistemden bahsetmek mümkündür. Nitekim bu dönemin politik anlamda öne çıkan yönü Yüzyıl Savaşları gibi dini nitelikli savaşlardır. Dini gerekçeler kullanılarak çıkarılan bu savaşları dindirmek için diplomatik ilişkiler kullanılmıştır. Savaş ve diplomasi farklı bağlamlarda dini çerçevede şekillenmiştir diyebiliriz. Ortaçağ savaşı diplomatik yöntemlerle fakat dini temeldeki tekniklerle durdurmuştur (Say,2014). 1648 yılında kurulan Vestfalya Sistemi, Avrupa'yı kalıcı diplomatik misyonun ülkeler arasındaki güç dengesi ve hegemonya bağlamındaki rolünü anlamaya yöneltmiştir. Ortaçağ ve Antik Çağ ad-hoc yöntemiyle tamamlayan Avrupa Rönesans, Reform ve Sanayi Devrimi ile değişen gereksinimlerine, sermaye ve pazar ihtiyaçlarına cevap bulmaya çalışırken artık klasikleşmiş olan bu yöntemin yetersiz kaldığını fark eder. Bu soruların cevapları diplomasi anlayışını evrimleşmeye iter (İlgen,2019:247-261). Vestfalya Sistemi sonrası Avrupa ülkelerinin diğer ülkelerle iletişime geçme arzusu ve yayılcı dış politikanın öne çıkması sömürgecilik anlayışının doğmasına yol açmıştır. Bu yayılma hedefi Avrupa ülkelerini diplomasiyi amaca uygun politik bir enstrüman olarak şekillendirmeye yönlendirmiştir. XVII. ve XVIII. yüzyıllar diplomasinin sermaye ve hegemonya beklentileriyle şekillenirken XIX. yüzyılda diplomasi ülkelerin dili ve kültürü sermayeleştirme amacına hizmet üzere başvurulacak önemli bir araç aynı zamanda vazgeçilemeyecek bir gereksinim konumuna gelmiştir. Savaş ve barış dönemlerinin yöneticisi diplomasi dünyayı korkunç bir manzaraya sürükleyen I. ve II. Dünya Savaşlarında diplomasi birleştirici, uzlaştırıcı yönünü ortaya çıkaramamıştır. Bu savaşlar diplomasi tarihine düşülmesi gerek önemli bir nottur. Başka bir ifadeyle, bu savaşlar diplomasinin başarısız olması halinde dünyanın felaketi yaşayacağını somut örnekleri olarak diplomasi tarihinde yerini almıştır. Dönemin güç ilişkilerinde hegemonik güç konumundaki ülkelerin diplomatları yaklaşmakta olan bu büyük savaşlara dair bilgilendirme yapmayarak dünyanın felaketinin hazırlayıcısı olmuşlardır diyebiliriz (Kissinger,1994).

İki büyük savaşın ardından dünya kelimenin tam anlamıyla bir kaos alanına dönmüştür. Bu kaotik durumdan daha az zararla kurtulabilmek için ülkeler iç ve dış politikalarında yeni düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler savaşlardan yorgun düşen ulusların silahsız, sert güç olmaksızın ekonomik sermayelerini geliştirme isteklerini tetiklemiştir. Savaşsızlığın başarılı diplomatik eylemlerle mümkün olabileceği gerçeği ülkeleri güç ilişkilerinin dengelenmesinde, ekonomik ve sosyal sermayelerin geliştirilmesinde diplomasiyi araçsallaştırmaya sevk etmiştir. Diplomasının araçsallaştırılması fikri hızla güçlenirken öte yandan Truman Doktrini ile Soğuk Savaş ivme kazanmış ve Sovyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla sona ermiştir (Kalyon,2010). Bu son uluslararası politik arena açısından çok kutuplu yeni dünya düzeninin doğuşu anlamına gelmektedir. Diploması bu yeni dünya düzeni ile küresel boyut kazanmıştır. Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, teknolojik ilerlemeler, kültürel heterojenlikten homojenliğe geçiş, sınırların kaybolması sosyal ve politik aktörleri birbirine yaklaştırmıştır. Bu durum kültürel

coğrafyaların genişlemesini ve kültürel alanların farklılaşmasını özellikle diplomasinin klasik formundan kurtulmasını sağlamıştır. Diplomasinin evrimleşmesi diplomatik araçlar, yöntem ve tekniklerin de farklılaşp zenginleşmesine zemin hazırlamıştır. Aslında diploması algısı devlet-devlet bağıntı sisteminden devlet-ulus, devlet-kültür bağıntı sistemine taşınmıştır. Modern diploması kültür ve ulusu odağa alan, uluslara ve kültürlere teması önceleyen bir yapıya bürünmüştür.

Diplomasinin yaşadığı dönüşümlerde insanlık tarihinde derin izler bırakan savaş ve barış dönemlerinin rolü büyüktür. Paris Barış Konferansı, I. ve II. Dünya savaşları, Viyana Kongresi, NATO, UNESCO ve Birleşmiş Milletlerin kuruluşu diploması için yeniden üretilme ve yeniden yapılanma süreçlerini yansıtmaktadır (Purtaş, 2003:3). Diploması tarihi şekillendiren önemli olaylarla birlikte paradigma kırılmaları yaşamıştır. Her bir kırılma diplomasıyı daha kurumsal ve daha bilimsel kılmıştır. Küreselleşme ile birlikte yaşadığı paradigma kırılmasını kültürel bir kırılış olarak tanımlayabiliriz. Küreselleşme diplomasıyı kültürel bir dönüşümün eşiğine getirir ve böylece diploması kültürü öne çıkaran alt alanlara bölünür. Uluslararası arenada hegemonik güç konumuna gelmeyi hedefleyen ülkelerin sıkça başvurduğu bir tür simgesel güce dönüşür.

Diploması, Dil ve Çeviri

Diploması tarihsel süreçler ilerledikçe yüzünü kültüre daha fazla dönmeye başlar. Nitekim kültür sosyal ve siyasi aktörler arasındaki ilişkileri iyileştirir, uluslar arasındaki farklılıkları aynılaştırır. Aslında diploması tarihi kültürle doğmuştur, tarih değiştikçe siyasi aktörler ve devletlerin güç ilişkilerine bakışı da değişmiştir. Bakış açısı değişmişse de kültür her daim diplomatik araç, yöntem ve tekniklerin kimi zaman çevrede kimi zaman ise, merkez konumunda yer almıştır. Diploması kültürü hep bir sermaye aracı kabul etmiş ve onu güç oyunlarında en önemli sermayesi olarak uluslararası alan mücadelelerinde kullanmıştır. Kültür sermaye formuyla ulusun sosyal ve ekonomik sermayesinin gelişmesini sağlamakta böylelikle de ulusu uluslararası alanda güçlü kılmaktadır. Bu yönüyle kültür, diploması için önemli bir yumuşak güç unsurudur. Tarih boyunca diploması-kültür birlikteliği varlığını açık ya da gizil şekilde sürdürmüştür. Kültür pekçok bileşeni barındıran çoklu bir alandır. Bu bileşenlerin en güçlüsü kuşkusuz dildir. Dil kültürü güçlendiren ve aynı zamanda onunla güçlenen sosyo-kültürel bir olgudur. En genel anlamıyla iletişim sanatı ve silahsız uzlaşp yöntemi olarak tanımlanan diplomasının ana unsuru dildir. Diploması diyalogun bütün güç türlerinin ve sermaye formlarının üstünde olduğu bir alandır. Diploması sözlü ve yazılı olarak yürütülen uluslararası bir diyalog sistemidir. Dil diplomasıde hem bir araç hem de amaçtır. Dilin kullanımı diplomasıde yanlış anlaşılmaya, çelişkiye ya da anlaşmazlığa yol açmayacak şekildedir. Diplomasıde kullanılan dil, alanın aktörlerince üretilmiş yapay, resmi bir üstdildir. Diplomatik dilde her sözcüğün görünürdeki anlamı bazen örtük anlam(lar) içerebilmektedir. Bu dilde nezaket sınırları daima korunur, keskin ifadelerden ziyade yoruma açık yuvarlak söylemler tercih edilir. Diplomatik dilin kullanım şekli ve işlevi diğer dillerden farklılaşmaktadır (Kishan, 2001). Diplomatik dil hem bilgi aktarım aracı hem de karşı tarafı etkileme hedefine hizmet eden yardımcı bir enstrümandır. Diplomatik dilde aktarılmak istenen bilgi doğrudan iletilmez, söylenenler, söylenmek istenenler birebir yansıma oluşturmayabilir. Farklı bir ifadeyle, diplomatik dilde söylenmek istenenlerin sadece bir göstereni olabilir, gösterilen söylenmede saklı kalır. İfade edilen metin ile metnin ifade ettiği alt metin vardır ve asıl mesaj alt metnin içindedir. Diplomatik dil doğrudan söylemek yerine ima eder çünkü asıl amacı bilgi iletimi değil etki uyandırmaktır. İstenen etki oluşturulduğu ölçüde başarılı bir gönderge durumu yaratılabilir. Diplomatik dilin işlevini yerine getirebilmesi simgesel güce bürünebilme başarısı ile doğru orantılıdır.

Diplomatik dil ima eder fakat bunu yaparken mesaj kaybetmesine alıcısının gösteren ve gösterilen bağıntısını izin vermemelidir. Gösterenin alt metinde temas ettiği gösterileni alıcıya duyumsatabilmelidir. Mesajın alıcısı bu büyüklü nezaket zinciri arasına yerleştirilen gerçek metni çözümleyebilmeli, diplomatik dil buna olanak sağlamalıdır. Bu yapay dile yabancı olan bir kullanıcı gösteren-gösterilen birlikteliğini yakalayamaz. Diplomatlar iletişim uzmanlarıdır çeviri ise bir iletişim eylemidir. Justa Holz-Mänttari çevirmenleri çeviri eylemini yöneten uzman eyleyiciler olarak tanımlamaktadır (Gile,2005:248). Bu uzman eyleyicinin diplomatik dilin gizemli nezaketinin ardındaki mesajı anlayabilmesi ve

doğru bir şekilde aktarabilmesi diplomatik iletişim için oldukça önemlidir. Eksik ya da yanlış aktarım yapması siyasi aktörlerin arasındaki bağların zarar görmesine sebep olabilir. Çeviri dillerin üstünde ve ötesinde bir eylemdir. Üstdil konumundaki bu yapay dili çevirmen işlevine uygun olarak erek dilde yeniden üretebilmelidir. Çevirmen bunu yapabilmek için bu dili kullanan taraf ülkelerin iç ve dış politikadaki tutumlarını, kültürel, sosyal, ekonomik ve kültürel sermayelerini aynı zamanda ikili ilişkilerinin sosyo-politik geçmişini bilmelidir. İşlevsel uygunluk, amaca hizmet ifadeleri çeviri bilim açısından Skopos Kuramını çağrıştırmaktadır. Amaç, Skopos Kuramı için çeviri eyleminin başlatıcısıdır. Çeviri eyleminin çeviri öncesi, çeviri süreci ve çeviri sonrası aşamalarının amaca uygun olması gerekliliğini vurgulayan kuram bu durumun çeviriyi daha işlevselleştireceği görüşünü ileri sürer (Yetkin Karakoç, 2016:81). Çevirmen iki taraf arasındaki iletişimi sağlarken işlevsel amaca sadık kalmalıdır. Diplomasinin temel amacı uzlaşma olduğu için çeviride de gözetilmesi gereken temel hedef uzlaşma olmalıdır. Çevirmen de diplomat gibi bir iletişim uzmanıdır ve bu misyonu çevirinin ve diplomasinin temel amacını koruyarak işlevsel bir çeviri gerçekleştirebilmelidir. Kullandığı dil ise erek kültürde yeniden üretilmiş yapay diplomatik bir dil olmalıdır.

Diplomatik dilin asıl işlevinin mesaj alıcısında etki uyandırma olduğu göz önünde bulundurulursa, çevirmenin etki eşitliğini yakalama zorunluluğu daha anlaşılır olacaktır. Çevirinin diller, metinler arası eşdeğerlik kurma işlevi diplomatik metinlerde etki eşitliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkisel eşitliği Nida'nın ifade ettiği şekliyle "devingen eşdeğerlik" olarak tanımlayabiliriz. Bu noktada Skopos Kuramı ile Nida'nın devingen eşdeğerliğinin birleşimiyle başarılı bir çeviri diplomatik ve metin üretilir. Bu birleşim etkileyciliği yüksek işlevsel bir çeviri ürününün doğmasını sağlayabilir. Diplomasinin istediği etki ve çevirinin özellikle uygulamada beklediği işlevsellik ortak noktada buluşup bu iki iletişim alanı için nesnel bağlantılar oluşturabilir.

Güç ilişkilerinde Diplomasi-Çeviri Bilim Bağlılığı

Bir önceki bölümde diplomasi ve çeviri arasındaki nesnel bağlantılara kültür ve dil açısından uygulama boyutuyla değinildi. Çalışmanın bu bölümünde her iki alanın birbirleriyle kurdukları bağlantılar hem güç ilişkileri açısından hem de çeviri eğitimi açısından ele alınacak. Her iki alan da insanlık tarihi içinde her zaman kendilerine yer bulmuşlardır. Kuramsallaşmış nesnel bir görünüm kazanmaları zaman almış olsa da pratikte var oluşları insanlık tarihi ile paraleldir diyebiliriz. Diplomasinin tarihi ilk çağlardaki hediyeleşme geleneklerine kadar uzanmaktadır. Diplomasi resmî bir boyut kazanıp kurumsallaşmadan önce de ulusların arasında diplomatik ilişkiler söz konusudur. Diplomasi alanındaki kuralların temelleri ilkel toplumlar tarafından atılmıştır. İlkel toplumlarda tabiat olayları ve vahşi hayvanlar insanların mücadele etmek zorunda olduğu hayati derecede önemli tehditlerdir. İnsanlar bu tehditlere tek başlarına, yalnızca bir grup ya da bir topluluk olarak karşı koyamayacaklarını anladıkları için mecburî ittifaklar kurmuşlardır. Savaşlar topluluklar arasında değil tabiata karşı insanlarca yürütülmüştür. İlkel toplumlar insanların birbirlerine olan mecburiyetlerinin farkına vardıkları için insanlar arası savaşlar çok nadir görülmüştür. İlkel toplumların bu bakış açısı uzlaştırıcı bir atmosfer yaratmıştır ve diplomasinin ilk tohumları böylece atılmıştır. Artık mesajı getiren elçinin yenilmesi geleneği terk edilip mesaj dinlenmeye başlanmıştır (Hamilton ve Langhorne, 1995:8). Diplomasi mesaj taşıma ile eylemsel olarak ilkel toplumlarda ortak mücadele ruhuyla doğmuştur. Bu dönemdeki diplomasi değişen hayat koşullarına göre şekillenmekte ve dönemsel sorunlara hizmet eden kurumsallaşmamış bir uzlaşma yöntemi olarak varlığını sürdürmüştür. Döneme ait diplomatik ilişkilerin kuralları ve yürütülüş şekli net olmamakla birlikte insanların birleştirici özelliğinin ve simgesel gücünün varlığı gözlemlenebilmektedir.

İlk çağlarda ilkel toplumlarca yürütülen diplomasi karanlık Ortaçağda dahi ulusların arasındaki ilişkilerde iyileştirici rol oynamıştır. Mukim büyükelçiliklerin kuruluşu Rönesans'a tekabül etmektedir. Ardından diplomasi kurumsallaşma sürecine girmiştir. Küreselleşmeyle birlikte resmî, kurumsallaşmış klasik bir diplomasi anlayışı uluslararası arenada kabul görmüştür. Siyasi aktörler dış politikada diplomasinin etkin gücünün tam anlamıyla farkına varmaya başlamışlardır. Diplomasi klasik algıdan moderne doğru bir açılım göstermiş ve pek çok yeni alt alana bölünmüştür. Bunların arasından kamu

diplomasisi, kültürel diplomasi ve enerji diplomasisi ülkelerin uluslararası arenada hegemonik güç konumunu elde edebilmeleri için ihtiyaç duydukları sermayeleri sağlamalarında önemli başvuru kaynakları olmuştur.

Diplomasi geçirdiği evrelerle birlikte salt ulusal çıkara dayalı politik eylem niteliğini barışçıl bir uluslararası alanın yaratılmasında yardımcı enstrüman rolünü üstlenerek işlevsellik boyutunu daha geniş bir yelpazeye taşımıştır. Diplomasi için işlevsellik ve etki yaratma hedefleri aynı kalmıştır fakat kullanılan yöntem ve teknikler, elde edilmek istenen ve/veya geliştirilmek istenen sermaye türleri ile karşı tarafı etkilemek üzere alana sürülen sermaye türleri değişmiştir. Farklı ulusal güçlerin bir araya gelerek oluşturduğu uluslararası alan pek çok güç mücadelelerinin yaşandığı bir yapı sergilemektedir. Bu yapıda merkez hegemonik güç olabilmek, birincil konumu elde edebilmek için diğerleriyle kurulması gereken organik bağlar diplomasi sayesinde kurulabilmekte ve geliştirilmektedir. Aynı zamanda küreselleşmeyle birlikte değişen güvenlik tehditleri için de yine uluslararası alanda etkin bir dış politika aracı olarak diplomasi karşımıza çıkmaktadır. Diplomasi ulusal çıkarların korunmasında, diğer siyasi aktörlerle sağlıklı ilişkilerin kurulmasında ve ulusal gücün devamlılığının sağlanmasında kilit öneme sahiptir. Bir devletin bekası için elbette sert güç unsurlarına ihtiyacı vardır fakat sert güç tek başına yeterli değildir. Sert gücü tamamlayıcı yumuşak güç unsurlarının da hassasiyetle sağlanması gerekmektedir. Bu yumuşak güç unsurları devletin uluslararası alanda güvenli bir şekilde kalabilmesine ve hegemonya mücadelesi verebilmesine yardımcı olur. Yumuşak gücü her alanda işe koşan diplomasi sert gücü daha etkili kılmaktadır ve sert güç aracılığıyla diplomasi etkileme işlevini daha rahat sürdürebilmektedir. Daha açık ifadeyle, sert güç ve diplomasi birbirini tamamlayan iki politik unsurdur ve her ikisini doğru şekilde kullanan devletler dış politikalarında devamlılığı sağlayabilirler.

Devlet kavramını günümüzdeki modern anlamıyla siyasi bağlamda ilk kez Machiavelli kullanmıştır (Pehlivan, 2010: 281). Machiavelli için siyasal iktidar simgesel gücünü bireyden ve toplumdaki almaktadır. Ulusal çıkarı devletin merkezine yerleştirmiştir. Aynı zamanda ulusal çıkarı gücün simgesi olarak göstermiştir. Machiavelli uluslararası gücün bir parçası olan ulusal gücün ilk etapta ulusal sınırlarda ekonomik, sosyal ve kültürel güç dengelerinin kurulması gerekliliğini vurgular. Bu aşama tamamlandıktan sonra içsel dengenin dıştaki güvenliği sağlamak için uluslararası sistemde kurulmuş olan dengeye katkı sunacak düzeye çıkarılması kaçınılmazdır. Uluslararası sistemde güç dengesi devletler arası anlaşmalar, ittifaklar ve uzlaşmalar sayesinde mümkündür (Semercioğlu,2016:499-501). Machiavelli bu açıklamalarıyla diplomasiğin güç ilişkileri kurulumu ve sürekliliğinin sağlanışındaki rolünü öne çıkarmaktadır.

Machiavelli'nin de ifade ettiği gibi diplomasi güç ilişkilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu işlevini yerine getirebilmek için birçok yardımcı araç kullanmaktadır. İletişim ve uzlaşmayı çıkış noktası olarak alan diplomasiğin en önemli araçları dil, kültür ve dolayısı ile çeviridir. Gizemli bir kod dizgesi olarak karşımıza çıkan diplomatik dil güç ilişkilerini yöneten oldukça nezaketli simgesel bir güçtür. Bu simgesel gücün farklı kodlar aracılığıyla yeniden kendi gizemli dizgesini yaratabilmesi çeviri ile mümkündür. Çeviri onun gizemini ve etkisini koruyacak şekilde gerçekleştirilmelidir. Çeviri bilim alanındaki kuramlar diplomatik metin çevirilerinin nasıl yapılacağına ilişkin yöntemleri belirlediği gibi çevirmenin ne tür bir simgesel sermayeye sahip olması gerektiğine ve çevirinin hangi işleve ne şekilde hizmet edeceğine dair bilgiler sunabilir. Elbette bu teorik bilgiler pratiğe muhtaçtır. Başka bir ifadeyle; çeviri edim ve edinç birleşiminin sonucudur ve eğitim bu yönde teori ve uygulamayı bir arada sunmalıdır. Çevirmen adayları teorik bilgileri pratiğe dökme imkânına sahip olmalıdır. Çeviri bilim ışığında verilecek olan çeviri eğitimi uygulamada uluslararası ilişkiler bilimi ve diplomasiyle temas halinde olmalıdır. Toplumlar devletlere, devletlerin arasındaki nesnel bağıntılara bağımlıdır. Bu nedenle toplumları yöneten bu güç ağı çeviri eğitimi içerisinde sunulmalıdır. Çeviri özünde sosyal bir eylemdir ve toplumları yakından ilgilendiren bilim alanlarına dair temel bilgilerin öğrencilere/çevirmen adaylarına verilmesi bu açıdan önem taşımaktadır. Diplomatik metin okur-yazarlığının özel bir donanım gerektirdiği gerçeği göz önünde bulundurulursa çeviri bilim bölümlerinin müfredatında diplomasiğin kendisine yer edinmesi gerekliliği daha anlaşılır olabilir. Çeviri bilim ve diplomasiğin teması kendisini daha çok uygulamada hissettirmektedir. Fakat çeviriyi uygulayan eylem/iletişim uzmanı olan çevirmenler

kuramsal bilgilerle zenginleştirdiği simgesel, kültürel ve sosyal sermayeleriyle eyleyici konumunu kazanabilmektedir. Çeviri bilim alanında verilen eğitimde diploması için öncelikle bilişsel bagaj oluşturuvcu teorik bilgiler sunulmalı ardından bu bilişsel bagajı yazılı ve sözlü diplomatik metin çevirilerinde kullanılarak performans üretilmesini sağlayıcı beceriler desteklenmelidir. Edim ve edinci birleştirici bir çeviri eğitimi çeviri bilim ve diplomasinin birlikteliğini pekiştirebilir.

Güç İlişkileri Işığında Antoine Berman ve Lawrence Venuti'nin Çeviriye Bakışı

Bir önceki bölümde güç ilişkileri çoğunlukla diploması üzerinden ele alınıp ardından çeviri bilimle özellikle eğitim alanında nasıl temaslarda bulunabilecekleri sorusuna yanıt bulunmaya çalışıldı. Bu bölümde çeviri bilim teorisyenlerinin ideolojiye yaklaşımları güç ilişkileri bağlamında değerlendirilecektir. Çalışmanın sınırlılıkları açısından sadece iki teorisyene yer verilecektir. Bunlardan birincisi *çevirmenin görünmezliği* kavramıyla çeviri bilimde ideolojinin pratikteki rolünü gün yüzüne çıkaran Lawrence Venuti'dir. İkincisi çeviriye kültürel tarih çerçevesinde değerlendiren Antoine Berman'dır.

Lawrence Venuti

Lawrence Venuti görünmezlik kavramını çevirmenin söylemin illüzyonist etkisi üzerindeki manipülatif müdahalelerini ve aynı zamanda çeviri metinlerin okunup eleştirel değerlendirilmesini anlatmak için kullanmıştır (Venuti,2017:1). Venuti'nin bu kavramı çevirinin eylemsel ve eleştirel boyutunu kapsayıcı niteliktedir. Çeviride eylemin etkisi ve ürünün değerlendirilmesi Venuti için önem arz etmektedir. Venuti çeviri eserin okunup değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulayarak gerçekleştirilen çeviri eylemi sonucu erek dilde yeniden bir dizgeye kavuşan metnin akıcılığına göndermede bulunmaktadır. Metindeki akıcılık arttıkça çevirmenin görünürlüğünü yitirdiğini ve yazarın görünürleştiğini ileri sürmektedir. Metin akıcılığı ile anlatılmak istenen ne stilistik ne de dilbilimsel kayıpların olduğu, biçimden çok anlama odaklanılan çevirilerdir.

Çeviri metindeki akıcılık, akıcı okunurluktur. Çevirmen, yazar ve okur arasında yanılıcı bir şeffaflık oluşturur. Bu transparanlık sebebiyle okur çeviri metni erek kültüre ait, kaynak dilde kaleme alınmış bir metin yanılığısına kapılır. Bu söylemsel bir illüzyondur ve içerisinde çevirmenin manipülatif müdahalelerini barındırmasına rağmen çevirmeni görünmez kılar. Bu illüzyonun doğuşunda metin okurunun da katkısı bulunmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse; stilistik özelliklere odaklanmaksızın anlamsal eşdeğerlik yakalamaya çalışan ve yabancı yazarla kurulacak bağıntıda aracı olan çeviri dili olduğu gibi kabullenen okur bu illüzyonun doğmasına yardımcı olan sosyal bir aktördür. Akıcı olan çevirideki yabancılık orijinal dile ve metne dair ipuçları sunacak derecededir. Çevirmen şeffaflık hamlesiyle erek metin/çeviri metin ikiliğini orijinal metin/kaynak metin ikiliğine dönüştürür. Bu durum metnin statü değiştirmesine yol açar. Akıcılıkta ana eylem yabancı kültüre ait bir metni anadilin kültürel dokusuna uygun şekilde yeniden yazmaktır. Akıcılık için çevirmenin yarattığı şeffaflık illüzyonunun bir sonucu olan farklı bir yeniden yazım formudur diyebiliriz. Yazarın eserini üretirken izlediği bireyci tutum çevirmenin çeviri sürecinde çeviriyle ve yazarla kuracağı duygusal bağların sınırlarını belirlemektedir (Venuti,2017:1,6). Çeviri sürecinde çevirmenin yazar ile arasında bağ kurabilmesi daha akıcı bir çeviri ürünü çıkarmasına yardımcı olur. Çevirmen, yazarın duygusal, düşünsel üretim alanına yaşlaştığı ölçüde okuru yabancılaştırıcı müdahalelerden uzaklaşabilir ve böylece kaynak metne sadık kalabilir. Bazı durumlarda çevirmen yazara ait üretimsel alanı fazlasıyla benimser ve eseri çevirmekten öte bir eylem gerçekleştirerek eseri yeniden yazar.

Çevirmenin görünmezliği kavramını oluştururken Venuti'nin *yerlileştirme* ve *yabancılaştırma* kavramlarına da yer verdiği görülmektedir. Venuti bu iki kavramı uluslararası güç ilişkileri perspektifinden yorumlamaktadır. Yerlileştirmeyi uluslararası ilişkiler alanında kültürel müdahale stratejisi olarak değerlendirir ve bu stratejinin hegemonik güçler ile kültürel alış-veriş sistemindeki etkisini vurgular. Yabancılaştırma ise Venuti açısından kültürel narsisizme bir çeşit meydan okumadır (Venuti,1995:20). Yerlileştirme ile kaynak kültüre etnosantrik türden bir şiddet uygulandığını öne süren Venuti bu yöntemin aynı zamanda çevirmeni görünmez kıldığını, çevirmenin görünürlüğünü yabancılaştırma ile kazandığını ileri sürer (Snell-Hornby, 2006: 146). Venuti için yerlileştirme kültürel hegemonyadır yabancılaştırma ise ırkçılığı reddedştir.

Diplomasi güçlü bir dış politikayla daha sağlıklı ilerleyebilir ve dış politika devamlılık için diplomatik araçlara ihtiyaç duyar. Venuti yaklaşımında öne sürdüğü kavramları herhangi bir metin türü üzerinden ele almamış genel bir bakış açısı sunmuştur. Venuti'nin sözünü ettiği yöntemlerin herhangi bir metinde uygulanabileceği düşünülebilir. Bilindiği üzere diplomasinin temel amacı etki uyandırmaktır. Karşı kültürde istenen etkinin yaratılabilmesi için metin yabancılaştırma yöntemine başvurulabilir. Aynı şekilde karşı kültürden çevrilecek metinlerde ise kültürel sansürleme uygulanabilir ve böylece yerleştirme yapılabilir. Çevirmenin görünürlük derecesi de yine diplomatik hedefe göre şekillenmektedir. Ayrıca ulusal sınırlar içerisinde ve uluslararası alanda sürdürülecek olan diplomatik ilişkilerin yönüne göre çevirinin akıcılık ölçüsü belirlenebilir.

Antoine Berman

Çevirinin salt bir aktarım eylemi olarak görülmesinin yanlışlığını vurgulayan Antoine Berman hem analitik hem de eleştirel bir çeviri kuramına ihtiyaç duyulduğu inancıyla oluşturduğu kuramını Alman Romantizminin düşünsel temelleri üzerine yerleştirir (Villarroel, 2010: 10-21). Berman ile çeviri kültürel yurttaşlığın belgesine dönüşmüştür (Simon,2001:24). Antoine Berman çevirmen ve tarihçi kimliğiyle çeviri tarihine dair ilk araştırmaları yapan kuramcıdır (Çokövün, 2023:13). Berman negatif ve pozitif çeviri etiği ayrımına gider. Negatif çeviri etiğini kültürel direncin bir yansıması olarak kabul ederken pozitif etiği iki iyi çeviri ve kötü çeviri şeklinde varsayım üzerine yerleştirir. Kültürel direnç, çevirmenin anadilini yabancı unsurlardan arındırma itkisi olarak tanımlanabilir. Çevirmeni metini çevirmekten ziyade kendi anadil unsurlarıyla zenginleştirip yeniden yazmaya iten güçtür. Bu itki çeviriyi ideolojik bir döngüye sokar. Berman pozitif etikte özellikle kötü çeviri üzerine vurgu yapmaktadır. Kötü çeviride yabancı eserin yabancılığı reddedilir (Berman, 1984:17-18). Kötü çeviride kaynak kültüre özgü doku ortadan kaldırılmaktadır. İyi çeviride kaynak kültür ve erek kültür eşit güce sahiptir. Anlama sadakat kaynak ulusa sadakatsizlik olarak addedilmektedir (Villarroel, 2010:26-27). Berman çevirinin kültürel güç ve ideolojik savaşlarda araçsallaştırılabileceğini belirtir. Çeviri kültürel asimilasyon ve ideoloji aşılama aracı olarak kullanıldığında uluslararası alanda güç ilişkilerinin yönelimi üzerinde etkili bir silaha dönüşebilir. Berman bu durumun çeviri etiğinde deformasyona neden olacağı kanısındadır. Deformasyonları ritim imhası, yerel dilsel kullanımların tahribatı, dilsel denkliklerin silinmesi vb. on üç farklı alt alana ayırır ve bu görüşe dayalı olarak çeviri analitiği geliştirmeyi hedefler. Bu analitik çeviri ve çeviri etiği birbirini tamamlayıcı bir yapı sergiler. Bu deformasyonların en az zarar verdiği çeviri iyi çeviridir ve çeviri etiği açısından uygun bir çeviridir (Rougé, 2015: 12,15).

Lederer'in yorumladığı şekliyle çeviri anlama ve yeniden ifade etme aşamalarından oluşan çoklu bilgi ve beceri gerektiren bir eylemdir. Bu bilgi ve beceriler dile dair ve dil dışı öğeleri içermelidir (Durukan&Çokövün,2015:32-33). Bilgilerin bir ürüne becerilerin bir eyleme dönüştüğü çeviri anlamın anlaşılması ve anlatılması üzerine kuruludur. Anlamın gücünün reddedilmemesi gerekmektedir. Berman farkın farksızlaştırılmaması gerektiğinin altını çizer. Söz ve yazı anlamın kendilerine çizdiği sınırların esiridir. Çevirmen anlamın çizdiği bu sınırlara girebilmeli. Bu nedenle söz ve yazının ardındaki toplumsal, kültürel dokuyu, sosyo-psikolojik tarihi çözümleyebilmeli aynı zamanda sözlü ya da yazılı metnin ardındaki örgüyü metnin içinde muhafaza edebilmelidir. Nitekim Berman açısından çeviri metnin metin dışı öğeleriyle kültürel güç ilişkilerinde denge kurucu bir niteliğe sahip olması önem taşımaktadır. Bununla birlikte çevirinin güç ilişkilerindeki dengeleri bazen tahrip ettiği ve yeniden kurduğu durumlar da söz konusu olabilmektedir. Çeviri metnin uğradığı deformasyonlar ölçüsünde dengeler kurulur, bozulur ya da yeniden oluşturulur. Dengelerin devamlılığı etik bir çeviri ile mümkündür. Uluslararası ilişkilerde güç dengeleri açısından çevirmenden her daim pozitif çeviri etiğine bağlı kalması beklenemez. Bazen ister istemez, bilinçli ya da bilinçsizce negatif etiğe başvurabilir ve bazen bu bir gerekliliğe dönüşebilir. Bu noktada belirleyici olan muhatap ülkeler arasındaki ilişki dinamikleridir. Metnin içinde gerçekleştirilecek kültürel manipülasyonlar ve metin aracılığıyla yapılmak istenen kültürel asimilasyon gibi diplomatik hamleler çevirinin analitik ve etik boyutunda belirleyici olacaktır. Ülke çıkarları yani ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda çevirmen kötü çeviri yaparak güç savaşlarında ülkesine hem kültürel hem de manipülatif bir silah sağlar.

SONUÇ

Devletler arasında yürütülen resmî bir diyalog sistemi olan diplomasi ile iletişim temelleri üzerinde yükselen bir alan olarak çevirinin birbirleriyle temas noktalarının incelendiği çalışmamızda iki alanın özde yakınlığı gözlemlenmiştir. Dış politikanın hedeflerini yerine getirebilmesinde önemli destek sunan diplomasi küreselleşmeyle kaybolan ulusal kültür sınırlarını, kültürel coğrafyaları ve buradaki sosyal, siyasi aktörleri heterojenliğe davet eder diyebiliriz. Nitekim diplomasi diplomatları farklı kültürel coğrafyalarda görevlendirerek kendi kültürel dokusunu sergilemek ve oradaki kültürel dokuyu keşfetmek için görevlendirir. Bu şekilde iki ulusal kültüre dair simgesel sermaye edinen diplomat kendi ulusal dili ve kültürünün uluslararası alanda nasıl araçsallaştırılıp etki uyandırıcı forma bürünebileceğine dair kendi ülkesindeki siyasi aktörlere bilgi aktarımında bulunabilir. Diplomata bu eylemleri gerçekleştirilmesine yardımcı araçlar dil ve çeviridir.

Diplomasi ve çeviri arasındaki ilişki özellikle uygulama boyutunda görünürlük kazanmaktadır. Bununla birlikte çeviri bilim alanındaki teorisyenlerin geliştirdikleri kuramlar aracılığıyla çevirinin diplomasi alanındaki işlevinin önemini gözler önüne sermektedirler. Çevirinin işleve ve amaca hizmet etmek üzere nasıl müdahalelere, ne ölçüde maruz kalması ve/veya kalmaması gerektiğini betimlemektedirler. Özellikle kültürel doku açısından ideoloji ve güç ilişkilerinde çevirinin üstleneceği rol ile çevirmene yüklenecek olan misyonlar Berman ve Venuti gibi kuramcılar tarafından farklı açılardan ele alınmıştır. Çevirmen adaylarına eğitim aracılığıyla kazandırılacak olan edinç çevirinin sosyal, ideolojik, kültürel, politik işlevi hesaba katılarak şekillendirilmelidir. Böylece çeviri eylemi konumundayken kullanabileceği güçlü bilişsel bir bagaja sahip olabilir. Diplomasi metinlerinin çevirisi sadece dilsel edinçle mümkün olmayacak kadar zor bir eylemdir. Bu nedenle çeviri bilim ışığında verilecek eğitimlerde diplomasi ayrı bir alan olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Berman, A. (1984). *L'épreuve de l'étranger. Culture et Traduction dans l'Allemagne Romantique*, Paris.
- Çokövün, A. (2023). Çeviri tarihi ışığında çeviribilim. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 12-22
- Durukan, E., Çokövün, A. (2015). Gile'in IDRC modeli temelinde "yorumlayıcı anlam kuramı"nın değerlendirilmesi, *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi*, 10 (2015/2) 29-50
- Gile, D. (2005). *La traduction: La comprendre, l'apprendre*, Paris
- İlgen, F. (2019). Realist bir bakış: Vestfalya barışı ve etkileri. ICOESS 2019 (3. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi), 18-21 April / Nisan 2019, Muğla, Bildiri Tam Metinleri Kongre E-Kitabı, 247-261.
- Kishan, R. (2001). Language, signalling and diplomacy, diploprojects, international conference presentation, *Mediterranean Academy of Diplomatic Studies*, Malta.
- Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*, New York
- Kalyon, L. (2010). Truman doktrini üzerine bir analiz. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6(11), 7-26.
- Pehlivan, A. (2010). Machiavelli'nin felsefesinde yurttaş-devlet ilişkisi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Purtaş, F. (2013). Türk Dış politikasının yükselen değeri: Kültürel diplomasi, *Akademik Bakış*, 7 (13) 1-14.
- Rougé, D. (2015). Introduction à l'œuvre théorique d'antoine berman, traductologue français, *Synergies Pologne*, (12), 11-17.

- Say,S (2014). Ortaçağ hıristiyan dünyasında uluslararası ilişkiler düşüncesi, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 97-109
- Semercioğlu, H. (2016). Machiavelli'nin perspektifinden bugünün uluslararası ilişkileri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 496-502.
- Simon, S. (2001). Antoine berman ou l'absolu critique, *TTR*, 24 (2). 19- 29.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies: New Paradigm or Shifting Viewpoints*, Amsterdam
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of translation*. London and New York.
- Venuti, L. (2017). *The Translator's invisibility a history of translation*, London.
- Villarroel, M. (2010). De la pratique à la théorie: Analyse de la traduction de el juguete rabioso de Roberto Arlt par Antoine Berman, *Mémoire*.
- Yetkin Karakoç, N. (2016). *Çeviri ve diplomasi*, İstanbul.